

TIMÁR Balázs
tudományos segédmunkatárs
TK JI

DOI: 10.15170/DIKE.2023.07.01.11

**„A Kúria méltósága”
Gondolatok Szemák Jenő portréjának visszahelyezéséről**

”The Dignity of the Hungarian Supreme Court”. Reflections on the Reinstallation of the Portrait of Jenő Szemák

In the hallway of the Hungarian Supreme Court’s temporary building there are portraits of the previous presidents of the Court. For decades, Jenő Szemák’s portrait was absent due to his role during the end of World War II and mostly because of the fact that he was a prominent figure in the Arrow Cross Regime. By this year his portrait was hung there with additional notes. This action brought up the question of Szemák’s actual role and the determination of the Arrow Cross Movement. The main question is the independence and relevance of the Supreme Court during the darkest months of Hungary’s history. Between 1918 and 1945 two radical course took power in Hungary thus the article brings up comparisons of them since their point of view of the courts was different.

Keywords: *Supreme Court, Hungary, World War, Arrow Cross Movement, fascism*

1. Bevezető

Az elmúlt esztendő számos olyan történést hozott, melyek a történelemkönyvek oldalaira kerülnek idővel, s számos olyan, bizonyos szempontból „helyi” ügyet, melyek idővel lábjegyzetté kopnak ugyanott. Kétségtelen, hogy utóbbi körbe fog tartozni az a tény, hogy a Kúria épületében – ha megjegyzésekkel is, mondhatni: kritikai kiadással – elhelyezték néhai Szemák Jenő portréját, aki a nyilas puccsot követően töltötte be a m. kir. Curia elnöki tisztjét. Gyakorló jogászok generációinak élménye, hogy a Legfelsőbb Bíróság, majd a Kúria érintett folyosójáról a nyilas vézskorszakban elnöklő bíró portréja hiányzik, s érthető, hogy az elhelyezése is magyarázatra szorult.¹ Kérdés ugyanakkor, hogy mennyiben tekinthető legitimnek az a gondolat, hogy az ingaként lengő magyar történelem egyik oldalának képviselője nem szerepelhet, míg a másik oldalé igen – másként szólva: ki marad ki egy-egy terület kánonjából, s ki lesz annak része.² A kánonképzés azért is fontos, mert a 20. század nagy eseményeinek centenáriumi egymást érték az utóbbi évtizedben, s szignifikáns, hogy mely történésekről nem volt központi megemlékezés, s melyekről milyen konnotációval volt.

Jelen tanulmány célja kettős. Egyfelől kontextusba kívánja helyezni a legfőbb bírói szerv szerepét a nyilas puccsot követően, másfelől vizsgálni azt, hogy a sztálini típusú diktatúra jogalkalmazói hogyan viszonyultak a Legfelsőbb Bíróság méltóságához, némi kitekintéssel jelenkorunkra. Ehhez szükséges néhány, a Székes-korszakot fémjelző hiedelmet is a megfelelő súllyal és helyen kezelni, ugyanakkor ügyelni kell az elkövetett bűnök nem megfelelő kezelésétől.

¹ <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/nehai-dr-szemak-jeno-egykori-kuriai-elnok-portrejavall-kapcsolatos-tajekoztatasi> (2023. 02. 19.).

² A kánon kulturális aspektusaihoz lásd: BÉKÉS, Tihanyi tézisek 126.

Hipotézisem szerint ugyanis *Szemák* és a m. kir. Curia szerepe a nyilas vézskorszak idején másodlagos volt, őket felelősség terheli ugyan, de annak mértéke átértékelésre szorul. Nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy a 20. század első felében a magyarság olyan hatásokat is befogadott, melyek ellenkeztek saját alkotásával.³ Álláspontom szerint ez vonatkozik nemcsak a baloldali szélsőségekre, hanem az onnan indult, de rohamosan jobbra sodródott elnyomásra is.

2. Igazságszolgáltatás és törvénykezés a nyilas puccs után

A Tanácsköztársaság idején a közigazgatástól szervezetileg független bírói hatalom még nem létezett régről. Az 1869. évi IV. törvénycikk után megindult fejlődés a dualizmus késői szakaszában négyszintű rendes bírósági szervezetrendszer hozott létre, amelyek mellett különös, avagy rendkívüli bíróságok is működtek. Ilyen volt például a közigazgatási bíróság az 1896. évi XXVI. törvénycikk nyomán, valamint az 1895-ben megszervezett szabadalmi bíróság, vagy 1909-től a főudvarnagyi bíróság, továbbá a már említett munkaügyi bíróságok.

Ehhez képest a Forradalmi Törvényszékek kiépítése során a Tanácsköztársaság figyelmen kívül hagyta nemcsak a történelmi folytonosságot, hanem sokszor a realitásokat is, hiszen álláspontjuk szerint a polgári bíróságok szervezete alkalmatlan volt a proletárdiktatúra későbbi, kommunista ideológia által vázolt céljainak szolgálatára.⁴ A dualizmus idején kialakult bírósági szervezetrendszer szinte egésze 1919. március 22. napján szüntette be tevékenységét,⁵ ugyanakkor van olyan primer és szekunder forrás, amelyek szerint a polgári ügyszak bíróságai tovább működtek,⁶ minthogy az apaságot meg kellett ekkor is állapítani, ahogy a válások intézése is fórumot kellett kapjon. Bár a szakirodalom korábban úgy tartotta, hogy a forradalmi népbírászkodás spontán szerveződött, s rövid időn belül összesen százhuszonhét ilyen szervezet jött létre, fontos látni, hogy számuk hamar megfeleződött, s kvázi felsőbírósági funkciót a Budapesti Forradalmi Törvényszék töltött be.⁷ Fontos adalék ugyanakkor, hogy a Forradalmi Törvényszékek a kor felfogásában rendkívüli bíróságok voltak,⁸ amelyek csak a rendeletben odautalt bűncselekmények elbírálására rendelkeztek hatáskörrel, bár ez utóbbit tételesen sosem határozták meg.⁹

Alapvető eltérés volt tehát a proletárdiktatúra időszakához képest, hogy *Szálasi Ferenc* és kormánya a hatalomra jutás után nem kívánta az egész addigi jogrendszert hatályon kívül helyezni – ellenkezőleg: minden alkalmat megragadtak arra, hogy saját legitimitásukat jogfolytonosnak tekintsék.¹⁰ Maga *Szemák* is hangot adott az emigrációban annak, hogy legitímnek a Sopronba költözött törvényhozást tekintette.¹¹ A Nemzeti Összefogás Kormányának célja volt egy korporatív állam létrehozása, mely jellemzői alapján inkább sorolható a fasizmusok körébe, mintsem rokonítható volna a nemzetiszocializmussal, mint teszik azt a szakirodalomban többen.¹²

³ BIBÓ, Eltorzult magyar alkotás 572.

⁴ RÁKOS, Állam és alkotmány a Magyar Tanácsköztársaságban 82.

⁵ SZABÓ, A Magyar Tanácsköztársaság büntetőjogának főbb kérdései 118.

⁶ BÓNIS, Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez 298.

⁷ BÓNIS, Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez 293.

⁸ RÁKOS, Állam és alkotmány a Magyar Tanácsköztársaságban 138.

⁹ BÓNIS, Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez 297.

¹⁰ Szemák- nekrológ 17.

¹¹ SZEMÁK, A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseiről 5.

¹² MEZEY – GOSZTONYI, Magyar alkotmánytörténet 487.

Fontos különbség továbbá, hogy 1944 októbere után a nyilasok nem kívánták felszámolni az igazságszolgáltatás addigi szervezetét, ugyanakkor október 26-án maga *Szálasi* adta utasításba belügyminiszterének egy, a politikai rendőrség feladataihoz hasonló testület felállítását, mely külön bírósággal is rendelkezett – ez lett később a nemzeti számonkérés széke, maga a „magyar Gestapo” pedig a nemzeti számonkérés szervezete.¹³ Ehhez kapcsolódik szorosan, hogy idővel a nyilas párt egyre több állami feladatot vett át, létrehozva ezáltal a párhuzamos hatalomgyakorlást az országban.¹⁴

Fontos továbbá annak ismerete, hogy a Nyilaskeresztes Pártnak sem katona, sem pap, sem bíró nem lehetett tagja.¹⁵ Ennek látszólag ellentmond az utóbbi időben a naiv történettudomány által kutatott *Kun András* személye,¹⁶ vele kapcsolatban ugyanakkor szükséges annak rögzítése, hogy ő a papi reverendát pusztán propagandisztikus célokból viselte, papi tisztségéről önmaga mondott le tulajdonképpen már 1943-ban, amikor kilépett a minoriták közül.¹⁷

Ezen gondolat mentén haladva a meghagyott bírói szervezet tagjai sem lehettek párttagok, így az is kizárt, hogy *Szemák* nyilas párttagként látta volna el a legfőbb bírói fórum elnökségét – igaz, lojalitása ettől függetlenül nem volt kérdés a kortársak, így különösen *Szálasi* számára. Megjegyzendő, hogy az ország német megszállásakor *Töreky Géza* volt a m. kir. Curia elnöke,¹⁸ ekként az izraelita felekezethez tartozó bírák eltávolítása az ő feladata volt. A 4.070/1944. M.E. sz. rendelet értelmében valamennyi közhivatalnok esküt kellett tегyen *Szálásira*, ez alól a bírói hivatásrend sem jelentett kivételt, ugyanakkor a rendelet expressis verbis nem említi a m. kir. Curia elnökét e körben.¹⁹ Említi ugyanakkor az 1944. november 8. napján kelt rendelet, mely 1944. november 11. napi hatállyal nevezte ki *Szemákot* a m. kir. Curia elnökévé, illetve a 4.030/1944. M.E. sz. rendelet, melynek értelmében a Curia és a Hatásköri Bíróság Sopronba, a Közigazgatási Bíróság pedig Szombathelyre volt kénytelen költözni.²⁰

A nyilas „igazságszolgáltatás” működésére számos példát lehet hozni, legplasztikusabban talán mégis a *Bajcsy-Zsilinszky Endre* elleni eljárás mutatja meg a „jogszolgáltatás” jogellenességét. Az tény, hogy a honi németellenes ellenállás prominensét az elsők között fogta el és hallgatta ki a Gestapo a budapesti Naphegyen.²¹ Sorsa a német megszállás alatt jobban alakult, a nyilas hatalomátvételt követően ugyanakkor már a Nemzeti Számonkérő Szervezet kínzásainak volt kitéve – szintén a Naphegyen.²² Vele szemben az eljárás mégsem a számonkérő szék, hanem a Vezérkari Főnökség különbírósa folytatta le, de az eljárásba belefolyt a Kovarcz-minisztérium melletti tábornok bírósága is és az elvben zárt tárgyaláson a nyilas számonkérő szék tagjai is jelen voltak.²³ Az ugyanakkor kiderül a szakirodalomból is, hogy védő még ebben az eljárásban is megillette a „vádlottat”, még ha a nemzet megmentésének ódiума alatt megfélekedtek a mentelmi

¹³ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 187.

¹⁴ MEZEY – GOSZTONYI, Magyar alkotmánytörténet 489.

¹⁵ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 179.

¹⁶ RAB, A pokol tornácán 15.

¹⁷ BUDAI-S., Kun páter a reverendás gyilkos 8.

¹⁸ https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1939-1944/?pg=432&layout=s (utolsó letöltés: 2023. február 15.)

¹⁹ Budapesti Közlöny, 1944. november 18. 1.

²⁰ Budapesti Közlöny, 1944. november 15. 1.

²¹ BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 447.

²² BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 472.

²³ BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 473.

jogról,²⁴ igaz, a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége ez utóbbi eljárási akadályt hamar elhárította.²⁵ Az is tény, hogy decemberben a tárgyalást már Sopronkőhidán kellett folytatni, s az új védő által bejelentett panaszok elutasításával együtt is egy délelőtt alatt meghozta *Dominich Vilmos* hadbíró a halálos ítéletet.²⁶

A *Bajcsy*-per mutatja talán a legplasztikusabban, hogy a világháború végén uralomra törő nyilas eszme nevében milyen diverz igazságszolgáltatás működött. Az eljárás során mindvégig hiányzott egyvalami: a rendes bírói fórum. Sem Budapesten, sem Sopronkőhidán nem járt el a m. kir. törvényszék, vagy egyéb rendes bíróság nevében bíró, legközelebb az ún. VKF különbírósága állt ehhez. Az is tény, hogy *Bajcsy*val szemben kevésbé a jogellenesség, vagy a társadalomra veszélyesség miatt kellett vádat emelni, hanem mert aktívan tett a német orientáció ellen, s ezáltal veszélyeztette a kényszerűen hatalomra segített nyilaskeresztes mozgalmat. Mindezek alapján ugyanakkor alappal merül fel a kérdés, hogy mennyiben tekinthető akár csak kollaboránsnak is a rendes bírói kar, ha a politikailag motivált eljárások során jellemzően valamely nyilas szerv járt el, ha egyáltalán eljutott az érintett legalább valamiféle informális eljárásig.

A nyilasok ugyanis tudták, hogy hatalmukat kizárólag a német csapatoknak köszönhetik, s *Szálasi* országglása is csak azért következhetett be, mert *Hitler* számára nem maradt egyéb alternatíva.²⁷ A puccsot követően a kormányzó hűségén maradt külképviseleti dolgozókat is külön bírói fórum ítélte el a 6.150/1944. M.E. sz. rendelet alapján.²⁸

Nehezíti a korszak igazságszolgáltatási-közjogi rendszerének megismerését, hogy a nyilas puccsot követő időszak törvényei nem képezi a *Corpus Iuris Hungarici* elemét, ebből eredően azok primer forrásból nem érhetők el.²⁹ Azt a korabeli sajtóból³⁰ és a későbbi szakirodalomból tudjuk, hogy *Krüger Aladár*, az 1944. évi X. tc. felsőházi előadója a történeti alkotmányra mint a nemzet élő jogi lelkiismeretére hivatkozik annak indokolásaként.³¹ Azt is csak *Szálasi* naplóiból, illetve az azon alapuló szakirodalomból tudjuk, hogy *Vajna Gábor* igyekezett tanulmányával a jogfolytonosságot megalapozni.³² A jogfolytonosság kérdésével maga *Szemák* is foglalkozott az emigrációban. A Szabad Magyarország című emigráns folyóiratban *Horthy Miklós* lemondását minden szempontból törvényesnek ismerte el, s számos történelmi párhuzamot hozott fel a jogfolytonosság alátámasztása érdekében – igaz ugyanakkor az is, hogy számára ez az átmenet nem a *Szálasi*-puccshoz, hanem az ország megszállásához, vagyis 1944. március 19-éhez kapcsolódik, választóvonalként ezt tekinti relevánsabbnak, érveit is ehhez igazítja.³³

3. Szemák Jenő mint a Kúria elnöke

²⁴ BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 474.

²⁵ BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 476.

²⁶ BARTHA, Bajcsy-Zsilinszky Endre 478.

²⁷ ROMSICS, A Horthy-korszak 272.

²⁸ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 156.

²⁹ Lásd ugyanakkor szekunder forrásként: BAGOSSY, Közjogi kontinuitás? 121–143.

³⁰ Szálasi Ferenc nemzetvezető eskütétele. Pesti Hírlap, 1944. november 5. 1.

³¹ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 163.

³² VAJNA, Tervezet a közjogi rend és folytonosság, valamint az alkotmányos élet helyreállításának biztosítására. Lásd: TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 159.

³³ SZEMÁK, A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseire 5.

„Az igazság erkölcsi ereje nélkül a társadalom bomlasztó elemek játékszerévé válik. [...] A szolgálat befolyásolhatatlansága, egyenessége és törhetetlensége építik fel a bírói hatalom tekintélyét.”³⁴ Még a budapesti büntetőtörvényszék elnökeként mondta Szemák ezeket 1944 elején, melyet épp az az újság közölt, mely érintette volt annak a pernek, ahol tanácselnökként először igyekezett a nyilas mozgalmat a fősodorba emelni.³⁵ Életútjáról és a nyilas diktatúrában betöltött szerepéről a vesztes világháborút követő sajtóból is tájékozódhatunk.

Szemák az 1944. október 27. napján összegyűlt Országgyűlésen³⁶ még nem vehetett részt, lévén ekkor nem volt a Kúria elnöke,³⁷ ugyanakkor bizonyosan hozzá is eljutott az az információ, hogy Budinszky László igazságügyminiszter megbízottja halálbüntetéssel fenyegette meg a minisztériumi dolgozókat, ha ellenállást tanúsítanak.³⁸ Szemák esetében ellenállásról nem olvashatunk, igaz, az a fentiekből is kitűnik, hogy tényleges igazságszolgáltatási szerep sem jutott, nem is juthatott neki, hiszen – miként azt a naiv történelemtudomány az utóbbi években tárgyalni kezdte – főleg a fővárosban a nyilas pártszolgálatosok aktuális igényei szabták a jogot. Az is tény ugyanakkor, hogy hiába kelt több költözési rendelet, ahogy a szovjet csapatok közeledtek a fővároshoz, nem mindenki követte Szálasit és kormányát a nyugati végekre³⁹ – az elvi lehetőség tehát fennállt a maradásra, bár e megközelítés meglehetősen tudománytalan volna.

Tény az is, hogy a 3.880/1944. M.E. sz. rendelettel a rögtönbíráskodás körét is kiterjesztették 1944. október 20. napjától, mellyel összefüggésben nívumként jelentkezett, hogy a polgári büntetőbíráskodásra is vonatkozott, nemcsak a katonaira. Szemák működését árnyalja az a tény is, hogy a rendes bíróságok ítéleteit a nyilas párt tagjain csak Szálasit engedélyével lehetett végrehajtani, a párttagok ügyeiben pedig személyesen döntött.⁴⁰ Az már-már köztudomású tény, hogy kétség esetén a nemzetvezető mindig a pártnak adott igazat.

4. Szemák Jenő „a bíróság előtt”

Az tény, hogy a legfőbb bírói szerv vezetőjét távollétében ítélték fegyházbüntetésre, Szemák ugyanis a megszállt Ausztria amerikai övezetében⁴¹, egészen pontosan Taxenbach vasútállomásán⁴² tartózkodott.

A népügyészség vádja szerint bűne az volt, hogy elfogadta Szálasitól a Kúria elnöki tisztségét, ezáltal háborús bűnös volt. Tettét súlyosbította, hogy a Halász Sándor ellen indított eljárásban még mint tanácselnök „államalkotó elemmé nyilvánította a nemzeti szocialista pártot”.⁴³ Itt érdemes megjegyezni, hogy még mint „nemzeti szocialista” párt hivatkoznak a nyilaskeresztesekre, vagyis még nem volt teljes az a kremlinológiai átállás, melynek értelmében a szélsőjobbaldali

³⁴ 8 Órai Ujság, 1944. január 22. 3.

³⁵ Vádiratot adtak ki Szemák Jenő a nyilas kúriai elnök ellen. Kossuth Népe, 1948. április 6. 6.

³⁶ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 159.

³⁷ Szemák Jenő Szálasit 1944. november 8. napján nevezte ki a Kúria élére, melyről a Budapesti Közlöny november 11-i száma számolt be. Tény az is, hogy a kinevezés súlyát csökkenti a korábban már közölt költözési rendelet, mely napokon belül megszületett.

³⁸ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 155.

³⁹ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 155.

⁴⁰ TELEKI, A nyilas uralmi rendszer berendezkedése 193.

⁴¹ A népbíróság 15 évre ítélte Szemákot, a Kúria volt nyilas elnökét. Friss Ujság, 1948. május 30. 4.

⁴² Tizenötévi fegyházra ítélték nyilas Kúria elnökét. Kossuth Népe, 1948. május 30. 3.

⁴³ Vádiratot adtak ki Szemák Jenő a nyilas kúriai elnök ellen. Kossuth Népe, 1948. április 6. 6.

eszméket egységesen, az összetéveszthetőség elkerülése végett fasisztának kellett nevezni. A beszámolók szerint az elfogadással egyidejűleg *Szemák* hangoztatta is a nemzetvezető iránti hűségét⁴⁴ – feltehető tehát, hogy a kinevezés nem volt ellenére.

A vád részét képezte az is, hogy bevonultatással és elbocsátással fenyegetve⁴⁵ kényszerítette a bírói kart,⁴⁶ hogy kövessék *Szálasi* nyugatra. Háborús bűnösségét erősítette az is, hogy a kúriai elnöki tisztség elfogadásával mintegy legitimálta *Szálasi* hatalmát,⁴⁷ bár kérdéses, hogy maga az eljárás mennyiben volt legitim a vádlott távollétében, melynek során mindössze egy járásbírói elnököt hallgattak ki tanúként.⁴⁸ A világháború utáni eljárások politikai motiváltsága szintén közismert.

*Szemák*ot végül a népbíróság távollétében tizenöt év fegyházbüntetésre, mellékbüntetésül teljes vagyonekzabzásra és tíz év közügyektől tiltásra ítélte,⁴⁹ bűnösségének megállapításához elegendő volt a nyilas időkben történt kinevezés elfogadása.⁵⁰

5. Szemák Jenő az emigrációban

A jogerős ítélet ugyanakkor nem tartotta vissza *Szemák*ot attól, hogy az emigrációban fejtsse ki gondolatait tisztségéről, illetve az érintett időszakról. Összefoglalóan a Szabad Magyarország című, külföldön megjelent lapban fejtette ki, hogy miért tekinti jogfolytonosnak a nyilas puccs utáni korszakot. Fontos megjegyezni, hogy *A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseihöz* című írását közlő folyóirat nem hallgatja el azt a tényt sem, hogy korábban maga *Szemák* ítélte el *Szálasi* is.⁵¹ Gondolatait ezen írás⁵² alapján igyekszem összegezni.

Szemák meggyőződése, hogy ha Magyarország kitart kezdeti semlegessége mellett, akkor Németország már 1941-ben megszállta volna az országot. *Kállay Miklós* hintapolitikája kapcsán fontosnak tartotta kiemelni, hogy a háborúból való kivezetés puccsszerűen történt volna. Felrója a „legitimistáknak”, hogy Magyarországon a jogfolytonosság 1944. március 19. napján a német megszállással megszűnt.⁵³ *Szemák* szerint több érv szól a jogfolytonosság mellett. Elsőként hozza fel, hogy az államforma nem változott meg. Tény, hogy formálisan királyság maradt az ország, ugyanakkor az ideiglenes kormányzói hatalmat felváltotta a szélsőjobboldali eszmerendszer kánonjába illeszkedő vezérelv. Érvként hozta fel, hogy a törvényhozás akadálytalanul működött, elhallgatva a tényt, hogy *Szálasi* idejére gyakorlatilag valamennyi ellenzéki pártot betiltottak. Bíróként hivatkozik arra, hogy az 1869. évi IV. tc. szerinti bírói függetlenség megmaradt az országban. A fent leírt tényeket ignorálja, vagyis azt, hogy a nyilas uralom fél éve alatt számtalan alternatív bírói fórum működött az országban és maga *Szálasi* is valamennyi, a párt tagjait érintő eljárásban magához vonta az ítélet meghozatalának jogát. Önmagában ez a körülmény álláspontom

⁴⁴ Szemák Jenő beiktatták a Kúria elnöki méltóságába Magyarországon. 1944. november 16. 5.

⁴⁵ Tizenötévi fegyházra ítélték nyilas Kúria elnökét. Kossuth Népe, 1948. május 30. 3.

⁴⁶ A népbíróság 15 évre ítélte Szemákot, a Kúria volt nyilas elnökét. Friss Ujság, 1948. május 30. 4.

⁴⁷ A népbíróság 15 évre ítélte Szemákot, a Kúria volt nyilas elnökét. Friss Ujság, 1948. május 30. 4.

⁴⁸ Tizenötévi fegyházra ítélték nyilas Kúria elnökét. Kossuth Népe, 1948. május 30. 3.

⁴⁹ A népbíróság 15 évre ítélte Szemákot, a Kúria volt nyilas elnökét. Friss Ujság, 1948. május 30. 4.

⁵⁰ Tizenötévi fegyházra ítélték nyilas Kúria elnökét. Kossuth Népe, 1948. május 30. 3.

⁵¹ SZEMÁK, A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseihöz. Szabad Magyarország, 1958. szeptember 21. 1.

⁵² SZEMÁK, A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseihöz. Szabad Magyarország, 1958. szeptember 21. 5.

⁵³ A német megszállás mint cezúra utóbb megjelent az ún. húsvéti alkotmányban is, mely innentől számította Magyarországot történetinek nevezett alkotmánya felfüggesztését.

szerint polemikussá tesz minden felvetést azzal összefüggésben, hogy a nyilas korszakban volt-e állami igazságszolgáltatás, vagy egy olyan tér jött létre, melyben az állam mint entitás elvesztette e téren a monopóliumát.

Hogy *Horthy* kinevezte *Sztójay Dömét* és kormányát, tény, ugyanakkor a jogfolytonosság melletti érvként gyenge, amiként az is, hogy a hadsereg működött ebben az időszakban is. A nyilas uralom fél éve során az ország mind nagyobb területét szállta meg a szovjet Vörös Hadsereg, ráadásul már 1944 végén megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés, vagyis egyfajta sajátos kondomínium érvényesült az országban.

Egy évtizeddel a „fordulat éve” után *Szemák* felrója, hogy a kommunisták hatalomgyakorlása alatt megváltozott az ország államformája, s a társadalom szerkezetete megsemmisült. Feltehetően nem tudhatta az emigrációban, hogy a társadalom szerkezetének „szocialista modernizációját” már nem fogja megélni, s azt is elhagyta, hogy az általa jogfolytonosnak tekintett korszakban honfitársainak százezreit deportálták, hivatásrendek vesztették el kiváló tagjaikat. Hogy a végül egyeduralomra törő kommunista erőknél rója fel a vallásszabadság, a politikai jogok és az ellenzék hiányát, már inkább tekinthető karikarisztikusnak, s egybecseng *Szálasi* börtönaplóiban foglalt eszmefuttatásainak hitelességével.

Szemák *Horthy* fegyverletételi parancsát alkotmányellenesnek minősítette, igaz, azt elmulasztotta kifejteni, hogy mint legfőbb hadúrnak, erre szerinte miért nem volt joga.⁵⁴ Némileg ellentmond, hogy mégis jogszerűnek tekinti *Szálasi* kinevezését – annak ellenére, hogy *Lakatos Géza* formálisan nem mondott le a miniszterelnökségről, igaz, *Horthy* lemondó nyilatkozatát még ellenjegyezte.⁵⁵

Gyenge, bár az emigráció számára talán hitet adó érv lehetett, hogy az Országtanácsnak nem volt nyilas tagja, *Szálasi* ideiglenes államfő⁵⁶ lett és vezérletével koalíciós kormány alakult. Utóbbiban értelemszerűen *Szálasi*-hű tagokkal. *Szemák* pamfletjéből ugyan nem derül ki, hogy magának milyen szerepet szánt, csak az, hogy az emigráció feladata a „magyar tradíció” demonstrálása, s talán az sem véletlen, hogy gondolatait a vérbe fojtott 1956. évi forradalom után, a kádári restauráció idején közölte.

6. Szemák Jenő „a falon” – összegzés

Hogy *Szemák* portréjának helye van-e napjainkban a Kúria elnökei közt, álláspontom szerint nem vitás. Hogy ezt a legfőbb bírói fórum egyfajta kritikai kiadással tette meg, érthető, ugyanakkor némileg egyoldalú, hiszen a „fordulat évét” követő elnyomó rendszer idején is volt a Legfelsőbb Bíróságnak elnöke, s ezen időszakban az állami bíróságok alternatíva nélkül jártak el.

Vitatom azt, hogy önmagában háborús bűn volna egy kinevezés elfogadása, ugyanakkor megértem a világháború utáni politikai átrendeződés igényét is, hiszen a nyilas vészkorszak prominensei nem maradhattak büntetlenül. Ugyanakkor, ha azt vizsgáljuk, hogy *Szemáknak* milyen tényleges jelentősége, szerepe volt a nyilas brutalitás tombolásában, nem hagyhatjuk figyelmen kívül

⁵⁴ A Magyar Távirati Iroda Pro Domo feljegyzése szerint a kiugrás „szánalmasan kudarcot vallott árulási kísérlet” volt.

⁵⁵ ROMSICS, A *Horthy-korszak* 268.

⁵⁶ *Szálasi Ferenc* célja volt, hogy felállítsa a Dolgozó Nemzet Hivatás Rendjét, mely 14 osztályba sorolta volna a társadalmat, ebben mint szövőmunkás, magának a munkásság hivatásrendjének vezetését szánta. Lásd: ROMSICS, A *Horthy-korszak* 273.

azt sem, hogy a „törvénykezés” kiszorult az addigi terekből, s a legtöbb a Duna-parton, vagy különböző nyilasházakban zajlott, mindenféle garancia, vagy eljárásjogi szabály nélkül. Az is fontos körülmény, hogy Szálasi nemzetvezetőként majdnem minden esetben magának vindikálta a kegyelem jogát, így a bíróságok keze gúzsba kötve dönthetett.

Minden bizonnyal szükséges annak szakszerű, a történelem- és a jogtudomány sztenderdjei szerinti vizsgálata, hogy ebben a fél évben milyen fórumok előtt, milyen környezetben, milyen szabályok mentén működhetett a kettős hatalom által igazgatott, vagy igazgatni kívánt ország igazságszolgáltatása és ebben milyen szerepe volt a rendes bíróságoknak. Tény ugyanakkor, hogy a bíróságok méltóságát kevésbé a kifüggesztett portrék befolyásolják a 21. században.

Felhasznált irodalom és források

- Szemák Jenő a bíróság befolyásolhatatlanságáról. 8 Órai Ujság, 1944. január 22. 3.
- BÉKÉS Márton: Tihanyi tézisek. In BÉKÉS Márton (szerk.): Tihanyi jobboldal. Budapest 2022
- BAGOSSY Attila: Közjogi kontinuitás? Nyilas törvényhozás a „Gyepün”. Jogalap 1990/5. sz. 121–143.
- BARTHA Ákos: Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet. Budapest 2020
- BIBÓ István: Eltorzult magyar alkat, zsákutcsa magyar történelem. Bibó István munkái 7. Budapest 2012
- BÓNIS György: Adatok a Budapesti Forradalmi Törvényszék történetéhez. Budapest 1959
- BUDAI-S. Balázs: Kun páter a reverendás gyilkos. Budapest 2016
- A népbíróság 15 évre ítélte Szemákot, a Kúria volt nyilas elnökét. Friss Ujság, 1948. május 30. 4.
<https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/nehai-dr-szemak-jeno-egykori-kuriai-elnok-portrejavall-kapcsolatos-tajekoztatasi> (2023. február 19.)
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1939-1944/?pg=432&layout=s (2023. február 15.)
- Vádiratot adtak ki Szemák Jenő a nyilas kúriai elnök ellen. Kossuth Népe, 1948. április 6. 6
- Szemák Jenőt beiktatták a Kúra elnöki méltóságába. Magyarország, 1944. november 16. 5.
- MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Budapest 2020
- Szálasi Ferenc nemzetvezető eskütétele. Pesti Hírlap, 1944. november 5. 1.
- RAB László: A pokol tornácán. Kun páter útja az akasztófaig. Budapest 2021
- RÁKOS Ferenc: Állam és alkotmány a Magyar Tanácsköztársaságban. Budapest 1953
- ROMSICS Ignác: A Horthy-korszak. Budapest 2019
- SZEMÁK Jenő: A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseiről. Szabad Magyarország, 1958. szeptember 21. 1.
- SZABÓ András: A Magyar Tanácsköztársaság büntetőjogának főbb kérdései. In: HALÁSZ Pál (szerk.): Tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság államáról és jogáról. Budapest 1955
- SZEMÁK Jenő: A nemzeti emigráció sorsvető kérdéseiről. Szabad Magyarország, 1958. szeptember 21. 5.
- Szemák-nekrológ. Út és Cél, 1971. október 1. 17.
- TELEKI Éva: A nyilas uralmi rendszer berendezkedése. Történelmi Szemle, 1972/1–2. sz. 187.